

відтворення інтермедіальних зв'язків словесними засобами опосередковане й широкою емоційно-чуттєво-настроєвою аурую, в якій відбувається формування митців і є базою для розкодування психології творчості художників. Освоєння інтермедіальної площини біографічних романів М. Слабошпицького може бути підкріплене студіями про інтертекстуальний корпус його творів для виявлення особливостей внутрішньо-змістового наповнення художніх біографій. Наукові розвідки подібного характеру мають подальшу перспективу в контексті літературознавчого дослідження творчого доробку М. Слабошпицького.

ЛІТЕРАТУРА

1. Васильева-Шляпина Г. Автопортретный жанр в мировом изобразительном искусстве / Г. Васильева-Шляпина // Вестник КрасГУ. – Серия “Гуманитарные науки”. – 2005. – № 6. – С. 90-94.
2. Кандауров О. Автопортрет как исповедальный жанр. – Режим доступу: http://dustyattic.ru/culture/red_book_of_culture/genre_of_self_portrait
3. Лессинг Г.-Е. Лаокоон / Лессинг Г.-Е. – К.: Мистецтво, 1968. – 290 с.
4. Слабошпицький М. Автопортрет художника в зрілості / М. Слабошпицький. – К.: Ярославів Вал, 2008. – 288 с.
5. Слабошпицький М. Марія Башкирцева (Життя за гороскопом) / М. Слабошпицький. – К.: Ярославів Вал, 2008. – 272 с.
6. Слабошпицький М. Тодось Осьмачка: Літ. профіль; Никифор Дровняк із Криниці: Роман-колаж (фрагменти) / М. Слабошпицький. – К.: Рада, 1995. – 142 с.
7. Тишуніна Н. Методологія інтермедіального аналізу в світлі междисциплінарних досліджень / Н. Тишуніна // Методологія гуманітарного знання в перспективі ХХІ століття. К 80-літтю проф. М. С. Кагана: матеріали міжнарод. науч. конф. – Сер. “Symposium”. Випуск 12. – СПб.: Веб-кафедра філософської антропології, 2001. – С. 149-154.

УДК 821.161.2Д-1.09:94

КОНЦЕПЦІЯ ІСТОРІЇ В ПОЕЗІЯХ Ю. ДАРАГАНА

Шапіро В. Й., аспірант

Запорізький національний університет

Стаття присвячена дослідженню історичної концепції у творах Ю. Дарагана.

Ключові слова: поезія, історія, поет, образ, вид, цикл.

Шапіро В. И. КОНЦЕПЦИЯ ИСТОРИИ В ПОЭЗИЯХ Ю. ДАРАГАНА / Запорожский национальный университет, Украина.

Статья посвящена исследованию исторической концепции в произведениях Ю. Дарагана.

Ключевые слова: поэзия, история, поэт, образ, вид, цикл.

Shapiro V. I. THE HISTORICAL CONCEPT IN Y. DARAGAN'S POETRY / Zaporizhzhya National University, Ukraine.

The article deals with the historical concept in the works Y. Daragan's.

Key words: poetry, history, a poet, image, the cycle.

Ю. Дараган є представником “празької школи” в українській літературі. У його творчості “окреслився комплекс ідей і почувань, характерний для “пражан” [2, с. 214]. Поет був учасником буремних революційних подій, брав у них участь як старшина війська УНР. Після поразки був в інтернованих таборах у Польщі, де захворів на туберкульоз, а згодом перебрався до Чехословаччини, де його і перемогла тяжка хвороба. У творчості Ю. Дарагана, як і багатьох

інших “пражан”, існує відчутний вплив історичних мотивів. Для людей, що перебувають в еміграції, збереження національної свідомості та пам’яті виходить на перше місце і чи не найкращим інструментом для цього є культура та історія.

Виділення історичних творів у спадщині Ю. Дарагана буде здійснено на основі категорії виду, базуючись на працях І. Качуровського та А. Ткаченка. Особистість Ю. Дарагана та його творчість досліджували такі науковці, як М. Жулинський, М. Ільницький, І. Качуровський, Г. Клочек, Ю. Ковалів, Л. Куценко, В. Поліщук.

Мета статті – виокремити та дослідити історичну поезію у доробку Ю. Дарагана, визначити та прослідкувати розвиток концепції історії у його творах.

Чисельність поетичних творів Ю. Дарагана, яка збереглася до сьогодні, невелика. Поет має одну прижиттєву збірку “Сагайдак”, що вийшла друком у Чехословаччині в 1925 р. Цікавою є вже сама назва видання. Сагайдак – це слово тюркського походження, що позначає набір лука та стріл зі шкіряною сумкою. Така зброя користувалася популярністю з часів Київської Русі і аж до XVII ст. Таким чином, вже із самої назви розуміємо, що скоріш за все, в творах будуть наявні історичні мотиви. І це дійсно так. Багато творів у збірці перейняті історіософічністю.

Спробуємо визначити важливість історичного чинника у творчості поета. Для цього застосуємо видову диференціацію віршів. Спочатку з’ясуємо, що ж будемо вважати за вид. Зупиняємось на тому, що це має бути проміжна ланка між родом та жанром. Вид – загальнолітературне поняття, а відповідно воно може бути застосоване також як до драми, так і до прози. Сутність виду має розкривати певні загальні риси літературних творів. Також врахуємо той факт, що категорія жанру розкриває частково інформацію про зміст та форму твору. Так, А. Ткаченко пропонує одразу кілька критеріїв, які можна взяти за основу для виділення цього поняття. Він пропонує брати виражальний, тональний, тематичний складники тощо [див.: 5, с. 75]. Кожний із цих варіантів дійсно можна взяти за базовий і на його основі розробити певну класифікацію. У той же час за використання будь-якого з цих складників можна сперечатися, хоча б уже тому, що він розкриває лише одну певну якість. І. Качуровський пропонує “простий тематичний поділ” [3, с. 228]. Він виокремлює пейзажну (крайобразну), мариністичну, екзотичну, екологічну, рустикальну, кладовищенську, хуторну, урбаністичну, медитативно-філософську, тюремну, еротичну, ситуаційну лірику тощо. З усіх перерахованих критеріїв, тематичний виглядає найповнішим. Відзначимо також, що цей базис включає в себе якоюсь (хоча і невеликою) мірою інші складники. Так, наприклад, кладовищенська чи тюремна лірика навряд чи буде комічною або ж мажорною, медитативно-філософська, скоріш за все, буде характеризуватися автопсихологізмом, безсюжетністю, а пейзажна – описовістю тощо. Тож за основу категорії виду беремо тематичний складник, а за основу класифікації візьмемо концепцію І. Качуровського. У своїй роботі літературознавець наводить більше двадцяти видів лірики і це лише якась частина. Теоретично їхня кількість необмежена взагалі. Це і недивно, оскільки ми маємо справу з лірикою, а вона не є повністю структурованою субстанцією. Більш-менш чіткий устрій можемо спостерігати лише у зовнішній формі поезії, але і тут багато що залежить від особистого сприйняття поезії читачем. Тож до наведених І. Качуровським видів додамо ще один, який є необхідним при дослідженні творчості Ю. Дарагана. Це історичний вид. До цього різновиду зараховуємо ту поезію, де замальовуються конкретні події минулого, історичні особистості та образи, що мали значення для суспільства. Сюди відносимо не тільки ті події, що сталися кількості років тому, а й ті, що відбулися за життя Ю. Дарагана.

Проаналізувавши творчість Ю. Дарагана за видами, виокремлюємо такі: пейзажна, медитативно-філософська лірика, поезія кохання, та найбільш чисельний, а це майже половина всіх творів, – історичний вид. Тепер розглянемо твори саме цієї спрямованості. Одразу помічаємо, що їх можна виділити в три групи – поезії “княжої”, козацької доби та часів УНР. Але не дивлячись на свою “часову приналежність”, всі вони проєктуються поетом на сучасні йому роки. Так, як доля занесла Ю. Дарагана в еміграцію, то цілком природно, що історичні цінності, на яких формується національна свідомість, відіграють в його творчості провідну роль. Також відзначимо, що автор у збірці подає їх у відповідному хронологічному порядку, тим самим показуючи еволюцію та розвиток української державності. Тож розглянемо детальніше кожну з цих груп.

Розпочинається збірка поезіями про княжий період. У них постає образ сагайдака, що став назвою для всієї книжки. Одразу з'являється княжий лицар, що “напував ... печеніга злого” [1, с. 59], воля для якого була чи не найбільшим щастям – “щиро прагне волі” [1, с. 59]. Але шлях його не такий вже і простий, і містить “радощі, і болі”. Цим автор показує, що наші пращури бились та вміли перемагати: “Так пишно вмерти, ясно жити! / Ось білий лебідь – все вперед...” [1, с. 59].

У циклі поезій “Луна минувшини” вбачаємо образи історичних постатей, таких як Малуша, княгиня Ольга, Рогнеда. Так у творі “Луна минувшини” постають три старші лицарі – Вольга, Муромець та Святогор. Вони стоять над яром і споглядають, як на їхній край наступає ворог із півночі, а його мешканці не можуть дати належної відсічі: “Вольга питає: “Що за диво, любі, / На край святий навалу чинить північ? / В степу не вилягли відважні люде / І не дають вони належну відсіч!” [1, с. 66]. Звичайно одразу ж виникають аналогії до визвольних змагань 1917-1920 рр., де як ворог із півночі виступає більшовицька Росія. Старших лицарів обурює неспроможність молодших побратимів дати гідну відсіч: “У Муромця зійшлися грізно брови. / Вольга, обурений, поволі замовкає” [1, с. 66]. У вірші лицарі ідуть на допомогу, а в реальному житті її немає, “молодші побратими” “прогнали” свою Батьківщину, не зумівши захистити її від ворога, тим самим не дотримавши переможної традиції пращурів.

У наступній поезії “Малуша” відчуття тривоги залишається. В образі ключниці Святослава добачаємо образ України, що турбується за своїх мужів. Найбільш напруженим місцем у вірші є припущення Малуші: “А що, як ворог перемаже / І меч впаде ізлюбих рук? / О, світлий, радісний Свароже / Не допусти до тяжких мук!” [1, с. 67]. З приводу цих слів Л. Куценко зазначав: “Мати князя Володимира промовляє до сучасників поета, до таборян – воїнів і не воїнів, зрештою і до нас” [4, с. 44].

У наступній поезії “Київ” постає образ хреста як символ правління Володимира Великого, як символ прийняття християнства. І допоки існує той хрест, до тих пір буде існувати наш рід: “Вогнистий хрест, накреслений над містом, / Оповідає всім, що ні, не вмер / Наш славний рід! Людських осель намистом / Керує дотепер Великий Володимир” [1, с. 68].

У поезії “Похід” автор майстерно змальовує природні образи, порівнюючи їх із княжим військом. Виходить княжич-місяць і “він, як Бог, блищить запалом новим”. Квітки поспішають “йому зачерпнути / Келихи пахучого вина”. Перед нами образ яскравого, сміливого воїна, який може стати на захист у будь-який момент: “Чуйно зорі – в небезпеці мир!” [1, с. 68].

У наступних творах перед нами постає княгиня Ольга, яка помщається древлянам за смерть свого чоловіка Ігоря, сватання Рогніди – майбутньої жінки Володимира Великого.

У вірші “Вечір” автор майстерно використовує пейзажні малюнки, порівнюючи із заходом сонця загибель княжича після впертого, гучного герцю. Так і день завершує своє життя. Таку загибель, в боротьбі, з гідністю автор вважає за честь: “О, дай же і мені в свій час умерти / Так пишно і безжурно” [1, с. 70].

Як бачимо, автор не вперше звертається до мотивів гідної смерті воїна. Для Ю. Дарагана, як вояка УНР, це болюче питання. Він важко сприймає поразку й відчуває в тому і свою провину. Цей фатум буде звучати в його творах і надалі. Тож загалом бачимо, що в історичних поезіях про “княжу добу” постають образи сміливих, хоробрих лицарів, що віддають своє життя за волю та свободу. Вони захищають з гідністю свій край. Всі ці образи автор проектує на сучасність, показуючи, що можливо українцям бракувало якихось якостей, щоб уберегти свою країну.

Наступна група історичних поезій присвячена козацьким часам. Усі вони входять до двох циклів – “Дике поле” та “Запорожжю”. Варто відзначити, що перші вірші у циклах дуже подібні за настроєм та почуттями: “Закотилося сонце за обрій, / А козацького сонця нема ще...” [1, с. 74] і “Спливло, занурилось, загасло / І дня нема – пішов кудись...” [1, с. 78]. Особливо вбивчий перший рядок другої поезії, прочитавши який, вже все стає зрозумілим. Цей тон, який задається в перших поезіях, буде наявний майже у всіх віршах циклів. У “Дикому полі” одним із провідних образів є степ, поле. Твори цього циклу характеризуються мальовничими пейзажними картинками: “Шамотіння шаршаве, шипшина... / Пу-гу!.. Лине в тугу, жахається ніч...” [1, с. 75], “Вітер пружить, пружить, розриває кола / На зелених травах. / Не було ще

сполоху такого, / Крячуть гави..." [1, с. 75]. Ці природні замальовки гармонійно переходять в образи: "Зійшло козацьке сонце – місяць, / Степ цвіркунами задзвонив" [1, с. 76], "Сухий очерет над водою. / А вітер – як сурма до бою. / Ввижаються чалми, тюрбани..." [1, с. 77].

Цикл "Запорожжю", як ми вже згадували, починається твором "Спливло, занурилось, загасло...", в якому автор сумує за славним минулим. На обрії з'являється "теперішній вечір", що несе за собою темні часи. Розпач переповнює героя. Йому ввижається, що він рухається на возі Чумацьким шляхом, а "темний явір" здається ляхом, тобто ворогом, з яким колись билися і перемагали. Але сучасність інша. Є ворог, а проти нього нема вже кому битися, немає "воза". Так у цій поезії постає бачення реальності інтернованого вояка УНР – Україна знаходиться під владою більшовиків та Польщі, українська армія роззброєна і вояки по таборах. Над Батьківщиною "вечір ... схилився" [1, с. 78].

Твір "Як на екрані стало місто" розглядаємо як вірш-надію. В ньому автор пов'язує всі свої сподівання із козацьким Запорожжям, яке ставало на оборону своїх земель. Як раніше люди чекали "відповіді" Запорожжя на якийсь напад або спричинені кривди поляками чи татарами, так і ліричний герой чекає таку бажану звістку від свого уявного Запорожжя. Гармонійно постають у поезії поєднання блакитного та янтарного (відтінки жовтого і помаранчевого) кольорів, що уподібнюються до українських символів: "Жевріє в небі урочисто / Розтоплений янтар. / Блакить безбуряна і Божа, омріяна блакить..." [1, с. 78].

У творі "Степи розлогі, далечінь" постає образ української жінки-матері, для якої випала нелегка доля жити постійно в тривожному чеканні будь-якої звістки: "І очі п'ють та п'ють обрій, / Уста затиснені скорботно, – / Одна, мов світ, одна турбота – / Чи не вертає сокіл твій" [1, с. 79].

У вірші "Ти" Ю. Дараган відповідає на питання, який же має бути ідеальний воїн: "Ти весь із бронзи, із металу, / Ти вигинаєшся мов лук..." [1, с. 80]. А далі маємо такі рядки: "Так червоніє кров півоній, / Так гірко скаржитися полинь; / Бо вже давно козацькі коні / Відтанцювали в далечінь..." [1, с. 80]. У черговий раз автор сумує за славними часами козаків. І далі у творі, навіть перебуваючи в полоні, вони змогли все змінити: "Не раз поглянеш ти крізь ґрати / Галер турецьких на моря... / І в мить над бронзою-спиною, / Ремені хижо засвистять... / Збивають, ломлять яничар!.. / Яка же сила устояла б, / Коли такий міцний удар?!" [1, с. 81]. Звичайно Ю. Дараганові хотілося, щоб у реальному житті українські війська постали з попелу подібним чином, але "В безмежність кличуть сірі очі, / І усміхаються уста!.." [1, с. 82].

Завершують цикл "Запорожжя" уривки з поеми "Мазепа". Мотиви в цьому творі залишаються тими ж. Знову ж маємо яскраву аналогію до сучасності. У поемі гетьман І. Мазепа намагається боротися проти "північного ворога" Петра, але зазнає поразки, як і в реальному житті війська УНР зазнали поразки від російських більшовиків. Останні рядки твору автор, мабуть, більше співвідносить із сучасністю, аніж із давніми часами: "І тільки спрага, спрага волі / Так стисне горло, здавить так, / Що знов би, знов у дике поле! Знов коні, стріли, бранці, голі, / Шаблі та повний сагайдак!.." [1, с. 85].

Остання група поезій часів УНР за чисельністю небагата. Всі вони були надруковані поза збіркою "Сагайдак". В основу поезії "В степу безкрайньому здригнулися могили" лягла реальна історична подія, а саме возз'єднання Східної і Західної України 22 січня 1919 року в Києві: "Над містом знялися / Думки про Едем... / Святкує Київ мій омріяний, / Святкує мій Єрусалим... / Овіяний новою казкою / Жовто-блакитних прапорів" [1, с. 101-102]. У визвольних змаганнях, це була, мабуть, найвизначніша подія, сталося те, до чого так довго прагнули попередники. Звичайно, це була казка, якій не судилося втілитись повною мірою в ті часи. Логічним завершенням мотивів тривоги та розпачу є вірш "З літопису біжучих днів" ("Бисть тишина – в Щюпорні у шпиталі..."), в якому постають вояки УНР в інтернованих таборах. Почуття суму та розчарування переповнюють їхні серця: "Бисть тишина та тіні-козаки, / Що від сухот мовчазними вмирили... / Бисть тишина безмежної тоски... / Ми чули на серцях лежав могильний камінь / І воском танули гартовані ряди" [1, с. 106]. Так завершилися визвольні змагання. Та все ж Ю. Дараган не втрачає надії, він стверджує: "Неминуче, я знаю, завалиться / На голову помста згодом, / Засяє за обрієм галицьким / Просто в пику нахабному Сходу" [1, с. 110]. Такими рядками завершується поезія "Лист. (І. Ю. Куликов)".

Отже, найважливішою для Ю. Дарагана була національна ідея, яка знайшла своє відображення в його творчості крізь власну історичну концепцію. Автор у своїх творах показує розвиток боротьби за волю, державність, створюючи тим самим образ ідеального лицаря, що змагається за волю для свого краю.

ЛІТЕРАТУРА

1. Дараган Ю. Срібні сурми: Поезії / Ю. Дараган / Біогр. нарис, упоряд. та прим. Л. В. Куценка. – К.: Веселка, 2004. – 127 с.
2. Історія української літератури ХХ століття: Підручник: у 2 кн. – Кн. 1.: Перша половина ХХ ст. / За ред. В. Г. Дончика. – К.: Либідь, 1998. – 464 с.
3. Качуровський І. Генерика і архітектоніка: у 2 кн. – Кн. 2. / Ігор Качуровський. – К.: Видавничий дім “Києво-Могилянська академія”, 2008. – 376 с.
4. Куценко Л. Боже, зроби зі мною, що хочеш / Л. В. Куценко // Дараган Ю. Срібні сурми: Поезії / Біогр. нарис, упоряд. та прим. Л. В. Куценка. – К.: Веселка, 2004. – С. 6-55.
5. Ткаченко А. Мистецтво слова (Вступ до літературознавства): підручник для гуманітаріїв / Анатолій Ткаченко. – К.: Правда Ярославичів, 1997. – 448 с.

УДК 821.161.2-31.09'06+929 Шевчук

РОЛЬ ОСОБИСТОСТІ В ІСТОРІЇ В ЗБІРЦІ ХУДОЖНЬО-БІОГРАФІЧНИХ ПОВІСТЕЙ ВАЛ. ШЕВЧУКА “ПІД ВІЧНИМ НЕБОМ”

Шевєрдіна А. П., аспірант

Луганський національний університет імені Тараса Шевченка

Стаття присвячена дослідженню концепції особистості в історії в збірці художньо-біографічних повістей Вал. Шевчука “Під вічним небом”.

Ключові слова: історична література, біографічна література, художня біографія, повість, образ героя.

Шевєрдіна А. П. РОЛЬ ЛИЧНОСТИ В ИСТОРИИ В СБОРНИКЕ ХУДОЖЕСТВЕННО-БИОГРАФИЧЕСКИХ ПОВЕСТЕЙ ВАЛ. ШЕВЧУКА “ПОД ВЕЧНЫМ НЕБОМ” / Луганский национальный университет имени Тараса Шевченко, Украина.

Статья посвящена исследованию концепции личности в истории в сборнике художественно-биографических повестей Вал. Шевчука “Под вечным небом”.

Ключевые слова: историческая литература, биографическая литература, художественная биография, повесть, образ героя.

Sheverdina A. P. ROLE OF PERSONALITY IN THE HISTORY IN THE COLLECTION OF ARTISTIC-BIOGRAPHICAL STORIES BY VAL. SHEVCHUK “UNDER THE ETERNAL SKY” / Lugansk National Taras Shevchenko University, Ukraine.

This article analyzes the conception of personality in the history in the collection of artistic-biographical stories by Val. Shevchuk “Under The Eternal Sky”.

Key words: historical literature, biographical literature, artistic biography, story, image of the hero.

Історична та біографічна література здавна користувалася значною увагою пересічних читачів і літературознавців. Таке зацікавлення широких читачьких кіл творами цієї тематики пояснюється їх величезною просвітницькою й виховною вагою, здатністю порушувати глобальні філософські й соціальні питання, підтримувати в людях любов до істини, добра, вітчизни, до витворів людської думки й рук, плекати повагу до кожної окремої особистості, яка здатна змінити хід історії. Б. Мельничук справедливо зазначав: “...провідною постаттю історико-біографічної літератури був і залишається не “антигерой”, а герой у справжньому розумінні слова, діяч, у чий особі сконцентрувалися найкращі риси того чи іншого народу” [5, с. 5].